

K OTÁZCE PŘÍČITATELNOSTI TRESTNÉHO ČINU PRÁVNICKÉ OSOBY

PAVEL ŠÁMAL

Nejvyšší soud České republiky; Právnická fakulta Univerzity Karlovy; Fakulta právnická
ZČU Plzeň, Česká republika

Abstrakt v rodném jazyce

Tento příspěvek se v návaznosti na zvažovanou trestní odpovědnost právnických osob zabývá přičitatelností trestného činu právnické osobě. Především vymezuje problém jednání právnické osoby, za které lze vyvozovat její trestněprávní odpovědnost a k němuž se musí vztahovat zavinění ve formě úmyslu nebo nedbalosti, a to na základě přičitatelnosti trestného činu právnické osobě. Návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, který nebyl přijat Parlamentem České republiky, však tuto přičitatelnost vymezoval příliš široce, zejména pokud byla tato navázána na odpovědnost zaměstnanců při plnění pracovních úkolů. Řešením je zákonem umožnit vyvinění právnické osoby, zejména v případě excessu za ni jednajících fyzické osoby, zvláště při jejím výlučném zavinění způsobeného trestněprávního následku, kterému nemohla právnická osoba ani při vynaložení veškeré spravedlivě po ní požadované opatrnosti předejít či mu zabránit, anebo pokud by se na jednání fyzické osoby v žádném směru nepodílela a ani se s ním následně neztotožnila (neakceptovala ho).

Klíčová slova v rodném jazyce

Trestní odpovědnost právnických osob, jednání právnické osoby, úmysl, nedbalost, přičitatelnost trestného činu právnické osobě.

Abstract

In relation to the considered criminal liability of legal entities, this essay discusses the possibility of attribution of a criminal act to a legal entity. The work defines the problem of actions by a legal entity, which can imply its criminal liability and to which fault must apply in the form of intent or negligence, on the basis of the possibility of attribution of the criminal act to a legal entity. However the draft of the Law on Criminal Liability of Legal Entities, which was not accepted by the Czech republic Parliament, defined this possibility of attribution too generally, particularly if this was related to the liability of employees when performing work tasks. The solution is to have the law enable exoneration of the legal entity, particularly in the case of an excess by the private individual acting on its behalf, particularly in the event of its exclusive fault for the resulting criminal consequence, which the legal entity could not anticipate or prevent not even if it expended all justly required care or if it did not participate in the actions of the private individual in any aspect nor did it endorse it subsequently (did not accept it).

Key words

Criminal liability of legal entities, actions by a legal entity, intent, negligence, the possibility of attribution of a criminal action to a legal entity.

1. ÚVOD

V současné době je již podruhé projednávána v Parlamentu České republiky nová kodifikace trestního práva hmotného, která však neobsahuje úpravu trestní odpovědnosti právnických osob. V souvislosti s tím, proč tomu tak je, se v důvodové zprávě jen stručně uvádí, že „návrh

trestního zákoníku nepočítá vedle klasické trestní odpovědnosti osob fyzických se zavedením trestní odpovědnosti právnických osob. Na základě dohody ministrů spravedlnosti a vnitra se úprava odpovědnosti právnických osob, včetně účinných, přiměřených a odstrašujících sankcí, upraví v návrhu správního trestání, který připravuje Ministerstvo vnitra. V mezinárodních dokumentech se požaduje odpovědnost právnických osob za jejich deliktní jednání, avšak není bezpodmínečně požadována trestní odpovědnost, proto také v některých státech Evropské unie (např. Německo) není zavedena trestní odpovědnost, ani se s jejím zavedením v budoucnu nepočítá. V rámci správního trestání bude zajištěno i naplnění katalogu doporučovaných sankcí pro právnické osoby, jako např. zbavení nároku na veřejné dávky a subvence, peněžité pokuty, dočasné, či trvalé vyloučení z komerčních aktivit, dohled, likvidace právnické osoby apod.“¹

Přesto se domnívám, že bylo správné, pokud bylo v sekci trestního práva mezinárodní konference Dny Práva, pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity, zvoleno téma – Trestní odpovědnost právnických osob, neboť je třeba připomenout, že v průběhu prací na rekodifikaci trestního práva hmotného se s přihlédnutím k tendencím v Evropě i ve světě také v České republice vážně zvažovalo zavedení trestní odpovědnosti právnických osob. Přitom bylo zejména zdůrazňováno, že „právní řád musí umožnit účinné sankcionování protiprávního jednání korporací, tedy subjektů, které ovlivňují a kontrolují většinu oblastí života společnosti“. Záměr zavést trestní odpovědnost právnických osob prezentovaný tehdejší vládou vedenou sociálně demokratickou stranou došel svého výrazu v prvním vládním návrhu kodifikace trestního práva hmotného,² který byl předložen Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky dne 21. července 2004 (tisky 744, 745 a 746). Snahou bylo umožnit účinnější postih některých závažných jednání výslovně uvedených ve zvláštní části trestního zákona (např. jednání spojených s organizovaným zločinem, závažné ekonomické a majetkové kriminality, činů vážně poškozujících životní prostředí apod.), zvláště když se v moderní společnosti ukazuje, že samotná individuální trestní odpovědnost fyzických osob v podmínkách kolektivních organizačních forem není schopna zabránit společensky škodlivým účinkům. Právnická osoba představuje určitý systém, jehož účinnost není dána pouhým součtem sil jednotlivých fyzických osob, tvořících její personální substrát, nýbrž je mnohem vyšší. Navrhovaným trestním postihem právnických osob se chtělo dosáhnout účinnější ochrany významných celospolečenských zájmů, která měla být dosažena hrozbou a výkonem trestních sankcí, které by byly s to ovlivnit chování právnických osob žádoucím směrem.³ Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, který tvořil součást kodifikace trestního práva hmotného, byl však Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky zamítnut v prvním čtení. Vzhledem k tomu, že šlo o první vládní

---

¹ V podstatě ke stejnému závěru dospěla i specializovaná komise ustavená ministrem spravedlnosti již v roce 2000 k posouzení možného řešení odpovědnosti právnických osob za delikventní jednání, která však k otázce zavedení trestní odpovědnosti právnických osob nedospěla k jednoznačnému řešení, když ve svých závěrech mimo jiné uvedla, že „rovnocenného kriminálně politického cíle lze dosáhnout též správním trestáním právnických osob“. Současně však upozornila na to, že „jeho dosavadní právní úprava je velmi nedokonalá a naléhavě vyžaduje zdokonalení.“ – viz *Musil, J., Prášková, H., Faldyna, F. Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. Trestní právo, 2001, č. 3, s. 15.*

² Součástí této kodifikace byly tři návrhy zákonů – trestního zákoníku, zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim a zákona o změně některých zákonů v souvislosti s trestním zákoníkem a zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

³ *Musil, J. Trestní odpovědnost právnických osob - ano či ne? In. Kuchta, J. (ed.) Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 17. 4. 2000. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 178 až 179.*

návrh zákona, který zamýšlel zavést na území České republiky trestní odpovědnost právnických osob, šlo nepochybně o důležitý mezník ve vývoji trestního práva hmotného, a proto si zaslouží i z tohoto hlediska určitou pozornost, zvláště když se v návaznosti na v té době vedenou poměrně rozsáhlou diskusi v odborné literatuře⁴ zabýval poměrně rozsáhlým okruhem otázek souvisejících s trestní odpovědností právnických osob, a to včetně jednání právnické osoby v trestněprávním smyslu a přičitatelnosti trestného činu právnické osobě.

2. SPÁCHÁNÍ TRESTNÉHO ČINU PRÁVNICKOU OSOBOU

Jednou z nejdůležitějších otázek vedle pojmu trestněprávně odpovědné právnické osoby, rozsahu trestných činů, za které může odpovídat právnická osoba, a sankcí ukládaných právnickým osobám je problém jednání právnické osoby, za které lze vyvozovat její trestněprávní odpovědnost. Česká právní úprava pojem právnické osoby výslovně nedefinuje, ale vychází ze skutečnosti, že právnické osoby jsou subjekty práva odlišné od fyzických osob, jsou uměle právem vytvořeny a nadány způsobilostí k právům a povinnostem, způsobilostí k právním a protiprávním úkonům a odpovědností v právních vztazích. Vzhledem k tomu, že vznik a existence právnických osob představují určitou právní konstrukci, musí být právem upraven i způsob jednání právnických osob jako subjektů práva navenek, poněvadž právnická osoba jako celek nemá vlastní vůli, nemůže tedy podle ní jednat a navenek ji projevovat. Proto náš právní řád stanoví, že vlastní jednání právnické osoby představují ty projevy vůle, které jménem právnické osoby činí její určité orgány nebo zástupci jako fyzické osoby a právní následky spojené s těmito projevy vůle (ať již v podobě právních úkonů, nebo protiprávních úkonů) se přičítají přímo právnické osobě jako subjektu práva.

Právnická osoba tedy může činit právní úkony svými orgány nebo je za ni mohou činit zástupci. Z ustanovení § 20 odst. 1 ObčZ vyplývá, že jednání statutárního orgánu je vlastním jednáním právnické osoby samé. Právní úkony statutárního orgánu se přičítají právnické osobě samé. Obdobně tomu je i podle § 13 odst. 1 věta druhá ObchZ, podle něhož právnická osoba jedná statutárním orgánem nebo za ni jedná zástupce. Příмым jednáním podnikatele – právnické osoby je tedy jednání jejího statutárního orgánu. Právní úkony učiněné statutárním orgánem jsou právními úkony právnické osoby. Vedle statutárních orgánů mohou činit z praktických důvodů za právnickou osobu právní úkony i jiní její pracovníci nebo členové. Ti však mohou činit právní úkony jen za podmínky, že je tak stanoveno ve vnitřních předpisech právnické osoby (statutu, stanovách, organizačním řádu atd.) anebo, pokud to v nich stanoveno není, za podmínky, že to je vzhledem k jejich pracovnímu zařazení obvyklé – § 20 odst. 2 ObčZ (je-li někdo u právnické osoby zařazen pracovně jako pokladník, je obvyklé, že přijímá peníze atd.). Rozdílnost mezi statutárním orgánem a jinými pracovníky (členy)

---

⁴ Blíže srov. Musil, J. Trestní odpovědnost právnických osob: historický vývoj a mezinárodní srovnání. In: Musil, J., Vanduchová, M. (ed.) Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám. Praha: CODEX Bohemia, 1998, s. 76 až 98; Musil, J. Trestní odpovědnost právnických osob - ano či ne? In: Kuchta, J. (ed.) Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 17. 4. 2000. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 166 až 185; Šámal, P. K trestní odpovědnosti právnických osob. In: Kuchta, J. (ed.) Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 17. 4. 2000. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 197 až 222; Musil, J., Prášková, H., Faldyna, F. Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. Trestní právo, 2001, č. 3, s. 6 až 17; Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D. Základy trestní odpovědnosti. Praha: Nakladatelství Orac, 2003, s. 258 až 260; Šámal, P. Trestní odpovědnost právnických osob de lege lata a de lege ferenda v České republice. In: Kratochvíl, V., Löff, M. (ed.) Sborník Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 104 až 182.

právní osoby je dána odlišným rozsahem jejich jednatelského oprávnění. Podobné právní následky mají i právní úkony fyzických osob, které za právní osobu jednájí zejména na základě smluvního zastoupení (např. prokurista, advokát).⁵

Přitom je třeba mít na paměti, že jednou ze základních námitek proti trestní odpovědnosti právnických osob je tvrzení, že právní osoby nejsou způsobilé jednat v trestněprávním smyslu, neboť nemají vlastní vůli, bez vůle není viny a bez viny není trestní odpovědnosti. Tato námitka je jednou z nejzásadnějších, a proto je zpravidla odpůrci trestní odpovědnosti právnických osob nejvíce akcentována, poněvadž se dotýká otázky zaviněného jednání v návaznosti na základní zásadu trestního práva hmotného, a to odpovědnosti jen za zaviněné jednání („bez zavinění není trestný čin ani trest“).

Přesto si však lze zejména na základě vývoje občanskoprávní teorie představit zaviněné deliktární jednání právní osoby, s nímž počítá nejen nauka občanskoprávní, ale i teorie administrativněprávní. Právní osoby jsou reálně způsobilé jednat, a to jak v souladu s příkazem právní normy, tak i v rozporu s ním. Přitom z toho, že za právní osobu jednájí vždy fyzické osoby, nelze dovozovat, že by tím byla vyloučena způsobilost právnických osob k zaviněnému jednání, neboť podle sociologických výzkumů mají právní osoby jako kolektivy osob vůli odlišnou od osob, které je tvoří, což právo obecně ve vztahu k právnickým osobám uznává. Zavinění ve vztahu k trestní odpovědnosti je třeba formulovat ve smyslu přičitatelnosti trestného činu právní osobě na základě chybného výkonu tzv. rizikového managementu, tj. chybného zvládnutí zvýšeného rizika vyplývajícího z provozování podniku („vina vedení podniku“). Podle tohoto pojetí lze právní osobě přičítat spáchání trestného činu, jestliže trestný čin byl spáchán na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu jejích orgánů nebo ovládajících osob, nebo proto, že její orgány nebo jiné odpovědné osoby neprovedly taková opatření, která měly provést podle zákona nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřízeny, anebo neucinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.⁶

3. TRESTNĚPRÁVNÍ JEDNÁNÍ PRÁVNICKÝCH OSOB V NĚKTERÝCH ZAHRANIČNÍCH ÚPRAVÁCH

V zásadě ve všech zahraničních úpravách trestní odpovědnosti právnických osob je věnována pozornost základním podmínkám vztahujícím se ke vzniku trestní odpovědnosti konkrétní právní osoby. Obecně se zpravidla uvádí, že základní podmínkou vzniku trestní odpovědnosti je spáchání trestného činu ve prospěch (for their benefit; pour leur compte) právní osoby, jejím jménem nebo v jejím zastoupení orgánem (např. představenstvem, jednatelem, obecní radou) nebo představitelem (ředitelem, managerem, starostou, ale i faktickým vedoucím). Tento orgán nebo představitel musí být nadán pravomocí vystupovat za právní osobu, anebo autoritou činit za ní rozhodnutí nebo autoritou vykonávat kontrolu nad ní. Proto nemůže být zpravidla základem odpovědnosti právní osoby jednání jejího pouhého zaměstnance, nejde-li o případ, v němž obdržel plnou moc k jejímu zastupování, anebo o situaci, kdy s ohledem na zaviněné opomenutí řídicího vedoucího nebo

---

⁵ Šámal, P. Trestní odpovědnost právnických osob de lege lata a de lege ferenda v České republice. In: Kratochvíl, V., Löff, M. (ed.) Sborník Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 153 až 154.

⁶ Novotný, O., Vanduchová, M. a kol. Trestní právo hmotné – 1. Obecná část. 5. vydání. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 215 až 216.

jiného představitele právnické osoby ve vztahu k povinné opatrnosti, je možno za konečné jednání zaměstnance vyvodit odpovědnost zaměstnávající právnické osoby.

Pokud bude uvažováno o trestní odpovědnosti právnických osob, nebude v České republice zřejmě myslitelná úprava, která by tyto rozhodné otázky záměrně ponechávala na judikatuře, jak se to stalo při zavedení trestní odpovědnosti právnických osob v roce 1976 v Nizozemí, a to již vzhledem k shora zmíněné projevené „nechuti“ k zavedení takové odpovědnosti Parlamentem České republiky, byť judikatura i literatura se v Nizozemí následně svého úkolu precizovat obecné ustanovení o trestní odpovědnosti právnických osob aktivně ujala a postupně vypracovala potřebná kritéria pro vyvození trestní odpovědnosti právnických osob. Podle nizozemské teorie i praxe musí být současně splněny dva požadavky, a to

-kritérium moci, jež znamená skutečnou možnost právnické osoby ovlivňovat zakázané jednání, a

-kritérium akceptace, které znamená, že právnická osoba přijala takové jednání za své.

Podstatně určitější je belgická úprava trestní odpovědnosti právnických osob, obsažená v zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob, podle něhož je třeba, aby spáchaný trestný čin „byl vnitřně provázán s realizací cíle sledovaného touto osobou, anebo s obranou jejich zájmů, anebo aby z konkrétních skutečností vyplývalo, že trestný čin byl spáchán jejím jménem“ (čl. 5 odst. 1 belgického trestního zákona). Bude tedy třeba, aby spáchání trestného činu vyplývalo ze záměrného rozhodnutí učiněného či přijatého uvnitř společnosti, anebo bylo důsledkem nedbalosti uvnitř právnické osoby s potřebným příčinným vztahem (kausální nexus), a to ve smyslu, kdy nedostatečná vnitřní organizace právnické osoby, neodpovídající bezpečnostní opatření či nerozumná rozpočtová omezení vedou ke vzniku podmínek, které pak umožnily spáchání trestného činu, např. proti životnímu prostředí.

Obdobně je tomu podle francouzského trestního práva, kde podle čl. 121-2 francouzského trestního zákoníku je k trestní odpovědnosti právnické osoby nutné, aby trestný čin byl spáchán jejím jménem (v její prospěch či na její riziko) a jejími orgány nebo zástupci. Orgánem se rozumí ve smyslu zákonů, jiných právních předpisů či stanov u územně správních celků např. starosta, městská rada, předseda regionální rady, regionální rada sama, předseda, rada a výbor svazu obcí (syndicat des communes), dále u právnických osob soukromého práva, např. předseda, ředitel, vedoucí, správní rada, direktorium, dozorčí rada, valná hromada obchodní společnosti, sjezd nebo valné shromáždění odborové organizace nebo svazu atd. Zástupce může splývat s určitým orgánem společnosti, ale může jít i o odlišnou osobu, např. o prozatímního správce nebo o likvidátora, dále o speciálního mandatáře pověřeného právnickou osobou, aby ji zastupoval, a rovněž každou titulární osobu s plnou mocí atd. Trestný čin musí být spáchán jménem právnické osoby (v její prospěch nebo na její riziko), a proto pokud orgán nebo zástupce jednal svým vlastním jménem či ve svém vlastním osobním zájmu, a to dokonce i ke škodě právnické osoby, nezakládá to trestní odpovědnost právnické osoby. Např. v případě finančního úpadku zaviněného vedoucím pracovníkem, který zpronevěřil fondy právnické osoby, je dána pouze jeho vlastní trestní odpovědnost. Naproti tomu, pokud ředitel společnosti získá pomocí úplatku předaného

veřejnému funkcionáři nebo volenému zástupci výhody pro obchodní společnost, kterou řídí, bude dána trestní odpovědnost této obchodní společnosti.⁷

Problémy pak zpravidla vznikají při výkladu pojmu „faktického vedoucího“, tedy osoby, která má faktickou moc a řídí činnost právnické osoby, avšak nebyla ustanovena do řídicí funkce v souladu s právními předpisy nebo stanovami, kdy názory na možnost trestní odpovědnosti právnické osoby v důsledku jednání takové osoby se liší. Francouzská nauka se kloní k názoru, že taková osoba není orgánem (představitelem) ani zástupcem, a proto její jednání nevede k trestní odpovědnosti právnické osoby. Naproti tomu nizozemská judikatura se kloní k možnosti posuzovat tyto případy v rámci trestní odpovědnosti právnických osob na základě kritéria akceptace, kdy právnická osoba takové zakázané jednání faktického vedoucího akceptovala - přijala za své a měla z něho nezákonný prospěch. Srovnej k tomu i judikáty, podle nichž o faktické řízení jde i tehdy, jestliže vedoucí zaměstnanec „byl informován o zakázaném jednání a nezabránil mu, ačkoliv tak mohl učinit“ (Hoge Raad, ze dne 20. 11. 1984, NJ 1985; Hoge Raad, ze dne 19. 12. 1986, Nr. 1893 a 1844).⁸ Domnívám se, že tyto případy je třeba v případné úpravě trestní odpovědnosti právnických osob zahrnout pod trestní odpovědnost právnické osoby zejména za podmínky, kdy management nebo dozorující orgány byly o takovém jednání „faktického vedoucího“, z kterého měla právnická osoba ilegální prospěch, předem informovány nebo ho později akceptovaly, neboť jinak by tento prospěch nemohl být v rámci trestního řízení konfiskován, a navíc by právnická osoba nebyla ani postižena za opomenutí jednat tak, aby nedošlo ke spáchání trestného činu.⁹

4. PŘÍČITATELNOST TRESTNÉHO ČINU PRÁVNICKÉ OSOBY

Zajímavý pokus řešit trestní odpovědnost právnických osob v České republice obsahoval vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim předložený Parlamentu České republiky v roce 2004 v rámci návrhu nové kodifikace trestního práva hmotného, přičemž bez významu není ani vývoj příslušných ustanovení dotýkajících se jednání právnické osoby v trestněprávním smyslu a přičitatelnosti trestného činu právnické osobě. Tak v původním návrhu předloženém Ministerstvem spravedlnosti do legislativního procesu byla problematika rozčleněna do dvou ustanovení § 5 a § 6 návrhu s touto dikcí:

§ 5

Trestný čin spáchaný právnickou osobou

(1) Trestným činem spáchaným právnickou osobou je čin spáchaný jejím jménem, v jejím zájmu nebo na úkor či v zájmu jiného, pokud naplňuje znaky některého z trestných činů uvedených v § 4, jednal-li tak

---

⁷ Gauthier, M. M.: La responsabilité morale des personnes morales /champ d'application, conditions de mise en oeuvre, sanctions/ (Odpovědnost právnických osob /oblast aplikace, podmínky uplatňování, sankce/). Materiál předložený na semináři o trestní odpovědnosti právnických osob (aktivita 6S) v rámci programu OCTOPUS II konaném v Sinaii (Rumunsko) ve dnech 1. až 3. března 2000, s. 8.

⁸ Srov. Waling, C. Kamhoul, A., van, Landesbericht Niederlande. In: Eser, A., Huber, B. (ed.) Strafrechtsentwicklung in Europa 2. Teil 2. Freiburg (SRN): MPI 1988, s. 987 až 989.

⁹ Srov. Šámal, P. Trestní odpovědnost právnických osob de lege lata a de lege ferenda v České republice. In: Kratochvíl, V., Löff, M. (ed.) Sborník Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob. Brno : Masarykova univerzita, 2003, s. 173 až 174.

- a. statutární orgán¹⁰ nebo člen statutárního orgánu,
- b. ten, kdo je oprávněn činit jménem právnické osoby nebo v jejím zastoupení právní úkony,¹¹
- c. ten, kdo v rámci této právnické osoby vykonává řídicí či kontrolní činnost,¹² jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku, zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, nebo
- d. zaměstnanec¹³ při plnění pracovních úkolů.

(2) Trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v odstavci 1.

(3) Ustanovení odstavce 1 se užije i tehdy,

- a. jestliže právnická osoba platně nevznikla,
- b. je-li právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, oprávnění k zastupování nebo příkazní poměr, neúčinný, nebo
- c. není-li jednajícím fyzická osoba za takový nebo jiný trestný čin trestně odpovědná.

(4) Trestným činem se rozumí i pokus trestného činu nebo příprava k trestnému činu, nestanoví-li trestní zákon jinak.

§ 6

Přičitatelnost trestného činu právnické osobě

Právnické osobě lze přičítat spáchání trestného činu uvedeného v § 4 tohoto zákona, jestliže

- a. trestný čin byl spáchán na základě protiprávního rozhodnutí, schválení nebo úkolu jejích orgánů nebo osob uvedených v § 5 odst. 1 písm. a), b) nebo c), nebo
- b. trestný čin byl spáchán proto, že její orgány nebo osoby uvedené v § 5 odst. 1 písm. a), b) nebo c) neprovedly taková opatření, která měly vykonat podle zákona nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména nevykonaly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.

Naproti tomu vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim předložený Parlamentu České republiky jednak upřesnil dikci zmíněných ustanovení a jednak obě ustanovení spojil do jednoho § 5, který zněl:

---

¹⁰ § 20 odst. 1 občanského zákoníku.

¹¹ § 20 odst. 2 občanského zákoníku.

¹² Například § 66 odst. 6, § 138 až 140 obchodního zákoníku.

¹³ § 11 a 12 zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

§ 5

Přičitatelnost trestného činu právnické osobě

(1) Trestným činem spáchaným právnickou osobou je čin spáchaný jejím jménem, v jejím zájmu nebo na úkor či v zájmu jiného, jestliže naplňuje znaky některého z trestných činů uvedených v § 4 a je jí přičitatelný, jednal-li tak

- a. statutární orgán nebo člen statutárního orgánu,
- b. ten, kdo je oprávněn činit jménem právnické osoby nebo v jejím zastoupení právní úkony,
- c. ten, kdo v rámci této právnické osoby vykonává řídicí či kontrolní činnost, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku, zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, nebo
- d. zaměstnanec při plnění pracovních úkolů.

(2) Právnické osobě lze přičítat spáchání trestného činu uvedeného v § 4 tohoto zákona, jestliže

- a. trestný čin byl spáchán na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu jejích orgánů nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a), b) nebo c), nebo
- b. trestný čin byl spáchán proto, že její orgány nebo osoby uvedené v odstavci 1 písm. a), b) nebo c) neprovedly taková opatření, která měly provést podle zákona nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.

(3) Trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v odstavcích 1 a 2.

(4) Ustanovení odstavců 1 a 2 se užije i tehdy,

- a. jestliže k jednání uvedenému v odstavcích 1 a 2 došlo před vznikem právnické osoby,
- b. jestliže právnická osoba vznikla, ale její vznik je neplatný,
- c. je-li právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, neplatný nebo neúčinný, nebo
- d. není-li jednajícím fyzická osoba za takový nebo jiný trestný čin trestně odpovědná.

(5) Trestným činem se rozumí i pokus trestného činu nebo příprava k trestnému činu, nestanoví-li trestní zákon jinak.

Domnívám se, že tato ustanovení zevrubně řešila danou problematiku jednání a přičitatelnosti spáchaného trestného činu právnické osobě na značně vysoké úrovni, a to nejenom ve vztahu

k úmyslným trestným činům, ale i k trestným činům spáchaným z nedbalosti, např. v oblasti životního prostředí, jež jsou klasicky ve státech, které upravují trestní odpovědnost právnických osob, zařazovány mezi trestné činy, za něž může být trestně odpovědná vedle fyzických osob i právnická osoba. Navržená právní úprava totiž předpokládala možný souběh těchto odpovědností (srov. § 12 odst. 3 současně tehdy předkládaného trestního zákoníku).

Uvedené ustanovení § 5 vládního návrhu o přičitatelnosti trestného činu právnické osobě především obsahovalo formální stránku trestní odpovědnosti právnické osoby, tedy způsob spáchání trestného činu. Osnova zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen „osnova“) vycházela totiž z názoru, že právnické osoby jsou subjekty práva odlišné od fyzických osob, jsou uměle právem vytvořeny a nadány způsobilostí k právům a povinnostem, způsobilostí k právním a protiprávním úkonům a odpovědností v právních vztazích. Vzhledem k tomu, že vznik a existence právnických osob představují určitou právní konstrukci, musí být právem upraven i způsob jednání právnických osob jako subjektů práva navenek, poněvadž právnická osoba jako celek nemá vlastní vůli, nemůže tedy podle ní jednat a navenek ji projevovat. Proto také právní řád stanoví, že vlastní jednání právnické osoby představují ty projevy vůle, které jménem právnické osoby činí její určité orgány nebo zástupci jako fyzické osoby, a právní následky spojené s těmito projevy vůle (ať již v podobě právních úkonů, nebo protiprávních úkonů) se přičítají přímo právnické osobě jako subjektu práva. Právnická osoba tedy zásadně činí právní úkony svými orgány nebo zástupci. Osnova však vycházela i z toho, že trestný čin mohou spáchat i zaměstnanci právnické osoby při plnění pracovních úkolů, přičemž právnická osoba bude za jejich jednání odpovídat pouze za podmínek uvedených v § 5 stanovícího přičitatelnost trestného činu právnické osobě (blíže viz shora pod bodem II.). Navrhované ustanovení § 5 osnovy v odstavci 2 obsahovalo vlastní základ trestní odpovědnosti právnických osob. Šlo o ustanovení, které bylo, a v zásadě i podle mého názoru muselo být, odlišné od ustanovení o zavinění fyzické osoby v trestním právu, které je konstruováno jako vnitřní (psychický) vztah pachatele k určitým skutečnostem, které zakládají trestný čin, přičemž tyto skutečnosti mohou být vytvořeny pachatelem nebo mohou objektivně existovat bez jeho přičinění.¹⁴ V českém právním prostředí, která je založena na trestní odpovědnosti za zavinění (nulum crimen sine culpa), je třeba, aby tento princip byl zachován i v případě trestní odpovědnosti právnických osob, a proto je třeba v oboru trestního práva jejich objektivní odpovědnost vyloučit. Zavinění právnické osoby pak je zpravidla odvozováno od zavinění fyzické osoby, která při spáchání trestného činu jednala jménem nebo v zastoupení právnické osoby. Ustanovení § 5 osnovy zcela zjevně vycházelo z materiálních důvodů odpovědnosti právnické osoby za spáchané trestné činy, které byly tvořeny dvěma typy přičitatelnosti [uvedenými v písm. a) a b)], a podmíněny objektivním následkem a určitým projevem právnické osoby navenek. Současně přihlíželo také k tomu, že i vnitřní kontrolní činnost je třeba považovat za součást činnosti, v níž může být shledána odpovědnost právnické osoby za trestný čin.

Důvodová zpráva k tomu dále zdůrazňovala, že formální podmínka trestní odpovědnosti byla stanovena v odstavci 1 § 5 osnovy, který definoval podstatu jednání právnické osoby, přičemž odstavec 2 téhož paragrafu obsahoval jako další podmínku požadavek protiprávnosti, přičemž „takto konstruovanou odpovědnost založenou na přičitatelnosti trestného činu právnické osobě je třeba považovat za zvláštní odpovědnost za zavinění u právnické osoby odlišnou od pojmu viny (zavinění) u fyzické osoby. Přesto však není možné tvrdit, že jde o odpovědnost

---

¹⁴ Novotný, O., Vanduchová, M. a kol. Trestní právo hmotné – 1. Obecná část. 5. vydání. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 215 a násl.

objektivní (v podstatě jde o obdobnou odpovědnost za kvazidelikt, jak je konstruována v § 337 návrhu trestního zákoníku o trestném činu opilství nebo v § 201a platného trestního zákona o též trestném činu). Při této konstrukci je požadována jednak souvislost s páčáním trestného činu a jednak je přihlédnuto i k povaze právnické osoby, jejíž zájmy mohou být jiné než zájmy jednotlivce.¹⁵

Tehdejší návrh trestního zákoníku v ustanovení § 12 odst. 3 také stanovil, že trestní odpovědnost osob fyzických podle trestního zákona nevyklučuje trestní odpovědnost osob právnických, resp. že je možný souběh těchto odpovědností. Proto také trestní odpovědnost právnické osoby by podle osnovy nebyla vyloučena jen proto, že by u fyzické osoby pro konkrétní zvažovaný trestný čin u právnické osoby nebo jiný trestný čin, který měla spáchat ona sama, nebyla shledána trestní odpovědnost, a to ať už z důvodu např. nepřičetnosti nebo z jiného zákonného důvodu. V návaznosti na to pak bylo v § 6 odst. 3 osnovy stanoveno, že trestní odpovědností právnické osoby není dotčena trestní odpovědnost fyzických osob, ani když jsou jejími statutárními orgány, členy statutárních orgánů nebo jejími zaměstnanci, a trestní odpovědností těchto fyzických osob není dotčena trestní odpovědnost právnické osoby. Byl-li trestný čin spáchán společným jednáním více právnických osob nebo více právnických a fyzických osob, odpovídá každá z nich, jako by trestný čin spáchala sama. Tím osnova zdůraznila určité osamostatnění trestní odpovědnosti právnických osob vyplývající z odlišnosti předpisů trestního zákoníku a tohoto zákona, zejména co do odlišnosti podmínek zakládajících trestní odpovědnost.

Proti této úpravě bylo v souvislosti s jejím projednáváním namítáno, že vymezení trestní odpovědnosti právnické osoby je příliš široké, zejména pokud byla tato navázána na odpovědnost zaměstnanců při plnění pracovních úkolů. Tak např. Musil, ač jinak navrhoval *de lege ferenda* zakotvení pravé trestní odpovědnosti právnických osob, se vyslovil pro maximální zúžení okruhu osob, jejichž jednání by zakládalo tuto trestní odpovědnost, a to „prakticky pouze na řídicí pracovníky organizace“.¹⁶ Takové zúžení a vyloučení všech ostatních pracovníků (zaměstnanců) by podle mého názoru nebylo zřejmě na újmu, pokud by šlo o některé kategorie trestných činů, jako např. trestnou činnost v oblasti ekonomické a majetkové kriminality. Mohlo by však již činit potíže v oblasti organizovaného zločinu a velmi problematické by to bylo v další tradiční oblasti trestné činnosti, která je zařazována do okruhu trestných činů, u nichž je vyvozována trestní odpovědnost právnických osob, a to u trestných činů proti životnímu prostředí. Proto by bylo zřejmě vhodnější hledat jiné možnosti omezení příliš široké trestní odpovědnosti právnických osob. V úvahu by přicházelo např. vložení dalšího ustanovení, které by umožnilo vyvinění právnické osoby v případě, jestliže by šlo o exces jednajících fyzické osoby v konečném důsledku v její vlastní prospěch, popř. při jejím výlučném zavinění způsobeného následku, kterému nemohla právnická osoba ani při vynaložení veškeré spravedlivě po ní požadované opatrnosti předejít či mu zabránit, anebo pokud by se na jednání fyzické osoby v žádném směru nepodílela a ani se s ním následně neztotožnila (neakceptovala ho). Takové ustanovení vedle např. více zúženého okruhu trestných činů, kterých se může dopustit právnická osoba, by mohlo vést k dalšímu oslabení námitek uplatňovaných proti trestní odpovědnosti právnických osob. Naproti tomu by podle mého názoru nemělo dojít k omezení předpokládaného souběhu trestní odpovědnosti

---

¹⁵ Šámal, P. *Osnova trestního zákoníku 2004 – 2006*. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 394.

¹⁶ Musil, J. Trestní odpovědnost právnických osob - ano či ne? In: Kuchta, J. (ed.) *Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 17. 4. 2000. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 184.

právnícké osoby s trestní odpovědností fyzické osoby za spáchaný konkrétní trestný čin, neboť v případě přijetí trestní odpovědnosti právníckých osob pouze jejich paralelní trestní odpovědnost s pachateli – fyzickými osobami může zajistit dosažení účinného a vyváženého postihu všech subjektů ve vzájemných souvislostech a vztazích a náležitou ochranu společnosti před oběma těmito kategoriemi pachatelů trestných činů.

5. ZÁVĚR

V tomto diskusním příspěvku jsem se pokusil poukázat na jeden z nejdůležitějších problémů souvisejících s uvažovanou trestní odpovědností právníckých osob v České republice, a to jednání právnícké osoby v trestněprávním smyslu a přičitatelnosti trestného činu právnícké osobě. Domnívám se, že vzhledem k tendencím v Evropě i ve světě, kde v posledních desetiletích stále více států, a to i kontinentální Evropy (v anglosaském světě je trestní odpovědnost právníckých osob tradiční) přijímá v různém rozsahu princip trestní odpovědnosti právníckých osob (např. v Nizozemsku v r. 1976, v Norsku v roce 1991, na Islandu v roce 1993, ve Francii v roce 1994, ve Slovinsku v roce 1994, resp. 1999, ve Finsku v roce 1995, v Dánsku v roce 1996, v Belgii v roce 1999, v Rakousku v r. 2005 atd.), je třeba ocenit Právníckou fakultu Masarykovy univerzity, že jako téma sekce trestního práva zvolila trestní odpovědnost právníckých osob, čímž nepochybně zaktivizovala nauku k další práci na tomto poli. S ohledem na složitost této problematiky, a to včetně mnou zvoleného tématu diskusního příspěvku, je třeba, aby teorie trestního práva v podstatně větší míře než dosud přispěla k serióznímu vědeckému zkoumání všech navazujících problémů, abychom byli v budoucnu připraveni dát dostatečně odůvodněnou odpověď nejen na otázku – zda v České republice je potřebná a vhodná trestní odpovědnost právníckých osob, ale abychom byli také schopni v případě, že bude zvoleno toto řešení, přispět k legislativnímu řešení a zpracování zásadních s tím souvisejících otázek.

Literatura:

- Novotný, O., Vanduchová, M. a kol. Trestní právo hmotné – 1. Obecná část. 5. vydání. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 213 až 219.
- Musil, J. Trestní odpovědnost právníckých osob: historický vývoj a mezinárodní srovnání. In. Musil, J., Vanduchová, M. (ed.) Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám. Praha: CODEX Bohemia, 1998, s. 76 až 98.
- Musil, J. Trestní odpovědnost právníckých osob - ano či ne? In. Kuchta, J. (ed.) Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 17. 4. 2000. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 166 až 185.
- Musil, J., Prášková, H., Faldyna, F. Úvahy o trestní odpovědnosti právníckých osob de lege ferenda. Trestní právo, 2001, č. 3, s. 6 až 17.
- Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D. Základy trestní odpovědnosti. Praha: Nakladatelství Orac, 2003, s. 258 až 260.

- Šámal, P. K trestní odpovědnosti právnických osob. In: Kuchta, J. (ed.) Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 17. 4. 2000. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 197 až 222.
- Šámal, P. Trestní odpovědnost právnických osob de lege lata a de lege ferenda v České republice. In: Kratochvíl, V., Löff, M. (ed.) Sborník Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 104 až 182.
- Šámal, P. Osnova trestního zákoníku 2004 – 2006. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 373 až 399.

Kontaktní údaje na autora – email:

pavel.samal@nsoud.cz